

Informatiebeveiliging versus SaaS

Bedrijfssoftware over het internet wordt steeds populairder. Vrijwel alle grote software-leveranciers en IT-integrators bieden steeds uitgebreidere en professionelere onlinediensten aan onder de noemer SaaS. Maar ook hier worden kansen vergezeld door gevaren. Met name op het gebied van informatiebeveiliging biedt SaaS de nodige uitdagingen die nochtans zijn onderbelicht. Hoog tijd voor de kritische IT-auditor om weerwoord te geven aan dit fenomeen.

MIKE CHUNG

Software-as-a-Service (SaaS) heeft zich de laatste jaren gestaag ontwikkeld van een eenvoudig 'software-over-het-internet' concept tot een volwaardig sourcingsmodel voor uitgebreide, bedrijfsbrede softwarediensten. Hoewel het oorspronkelijke ASP-model (Application Service Provider) uit de jaren negentig mede door zijn beperkte reikwijdte van diensten en gebrekkige integratie nooit kon bogen op enig commercieel succes, is SaaS anno 2008 één van de snelst groeiende ICT-modellen. Alleen al in Nederland nemen meer dan duizend organisaties softwarediensten af via het internet volgens het principe van SaaS, waarbij de groei voor zowel het MKB als voor beursgenoteerde ondernemingen meer dan twintig procent per jaar bedraagt [Aspf08]. Onderzoeksbureau Gartner voorspelt dat ruim tien miljoen bedrijven binnen tien jaar

zullen overstappen op SaaS [Desi07]. Ook IDC en Burton verwachten dat lokaal geïnstalleerde 'on-premise' software binnen afzienbare tijd wordt verdrongen door 'on-demand' oplossingen, waarvan SaaS de hoofdmoot vormt [Kouw07; Maiw07].

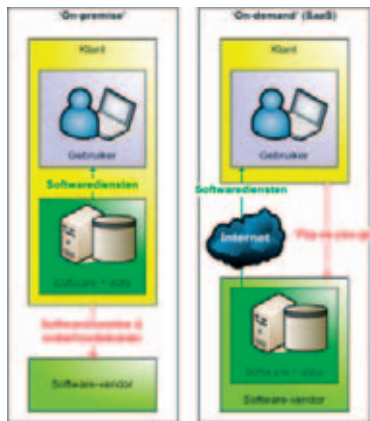
Nu de inmiddels gevestigde SaaS-pioniers, waarvan Salesforce.com de bekendste is, hun dienstenportfolio gestaag uitbreiden, storten vrijwel alle grote softwarebedrijven zich in het 'ver-SaaS-en' van hun pakketten. Microsoft (met een mix van on-premise en on-demand software), Cisco en Oracle bieden, al dan niet in samenwerking met andere softwarebedrijven en IT-integrators, steeds meer SaaS-oplossingen aan voor complete bedrijfsprocessen. Andere grote spelers zoals SAP, IBM en Software AG investeren in middleware-producten die toekomstige on-demand diensten zullen faciliteren.

Terwijl het succes van SaaS geen grenzen lijkt te kennen, dringt slechts langzaam het besef door dat SaaS met al zijn voordelen ook serieuze uitdagingen kent op het vlak van informatiebeveiliging. Zoals zo vaak bij nieuwe IT-modellen, blijkt informatiebeveiliging ook bij SaaS een sluitpost van de begroting. Dit artikel zal als tegenwicht voor de euforie rond SaaS nader ingaan op de specifieke risico's van SaaS betreffende de informatiebeveiliging vanuit het perspectief van de afnemer (klant). Alvorens de risico's in kaart worden gebracht, zullen de baten van SaaS worden beschreven zodat we aan het eind van het verhaal een balans kunnen opmaken.

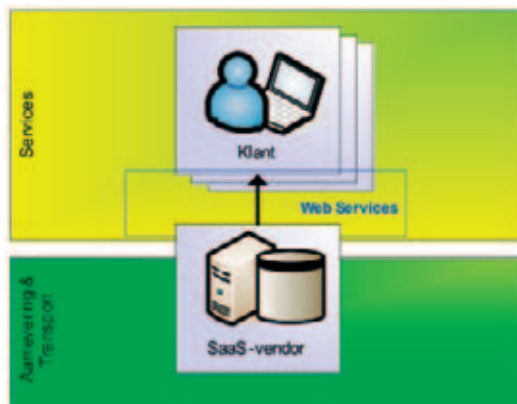
WAT IS SAAS?: 'ON-PREMISE' VERSUS 'ON-DEMAND'

Het principe van 'on-demand' software, waaronder SaaS, luidt dat het bezit en eigenaarschap van software wordt gescheiden van het gebruik. De software blijft bij 'on-demand' oplossingen eigendom van de leverancier: de afnemer betaalt dus alleen voor het gebruik van de software en heeft geen lokale installatie van de software. Dit in tegenstelling tot het traditionele 'on-premise' model. SaaS voorziet er bovendien in dat de bedrijfsdata, die door de software worden gebruikt, eveneens worden opgeslagen bij de leverancier. De afnemer heeft dus met SaaS geen lokale servers meer nodig, een PC met toegang tot het internet is voldoende (zie figuur 1).

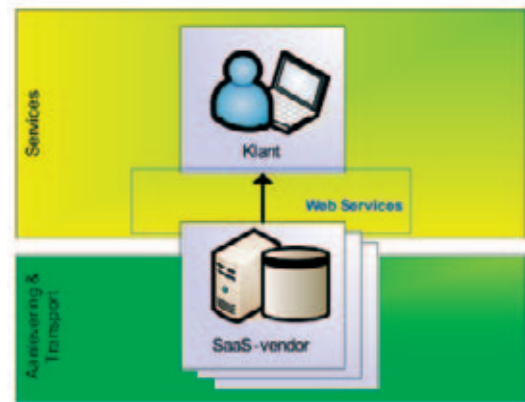
Zo bezien verschilt SaaS niet fundamenteel van het aloude ASP-concept. Het uitgangspunt van beide modellen is immers het aanbieden en gebruiken van software over het internet. Echter, waar de ASP doorgaans beperkte dienstverlening leverde van één applicatie voor één enkel proces, omvatten SaaS-oplossingen meerdere applicaties of zelfs volledige, geïntegreerde software suites voor meerdere bedrijfsprocessen. In principe kan SaaS de volledige kantoorautomatisering omvatten, waarbij alle standaardfunctionaliteiten zoals tekstverwerking, spreadsheets en e-mail als webdienst kunnen worden aangeboden. Gmail, Google Documenten en Microsoft Online Services (Exchange Online, SharePoint Online) zijn enkele bekende voorbeelden hiervan. Steeds meer open source varianten

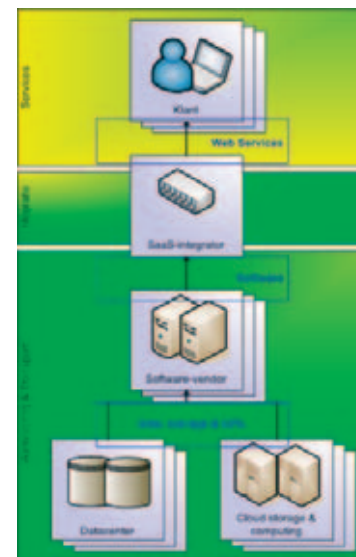
Figuur 1 'On-premise' vs 'on-demand'

Figuur 2 'Multi-tenant' architectuur

Figuur 3 'Multi-vendor' architectuur

Figuur 4 'Multi-instance' architectuur

komen tevens beschikbaar, zoals Ulteo Online Desktop.

ARCHITECTUUR VAN SAAS

Logische architectuur

SaaS kent meerdere logische architectuurmodellen, maar de basis van SaaS vormt de 'multi-tenant' architectuur. Bij het 'multi-tenant' model zijn de IT-componenten opgebouwd om meerdere afnemers ('tenants') te bedienen (zie figuur 2). Dit is de eenvoudigste SaaS-architectuur.

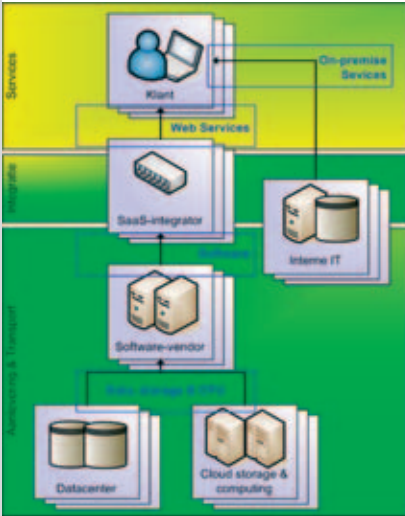
De leverancier (SaaS-leverancier) heeft alle software en bedrijfsdata van de afnemers op een centrale locatie opgeslagen. Via gescheiden kanalen kunnen de afnemers de gewenste softwarefunctionaliteit en bedrijfsdata gebruiken. De SaaS-leverancier zorgt hierbij voor het correct aanleveren en transporteren van de diensten, waarop

de klant in staat wordt gesteld deze diensten als webdiensten af te nemen. De vroegere ASP-diensten werkten doorgaans volgens dit model.

Aangezien de kans klein is dat één leverancier in staat is om alle bedrijfssoftware aan te bieden, zijn veel ondernemingen genooddacht om van meerdere SaaS-leveranciers diensten af te nemen voor een volledig applicatieportfolio. Dit vindt dan plaats volgens het 'multi-vendor' model (zie figuur 3). De afnemer heeft zijn bedrijfsdata verspreid over meerdere SaaS-leveranciers en locaties. Via al dan niet geïntegreerde kanalen neemt de afnemer verschillende softwarediensten af. Steeds meer IT-integrators/resellers, grote softwarebedrijven en brancheorganisaties integreren diensten van verschillende partijen tot grotere SaaSpakketten. Zij fungeren hierbij als

SaaS-integrators – ook wel SaaS-aggregators of brokers genoemd – en vormen het contactpunt voor haar klanten. Soms hebben de partijen die de software leveren op hun beurt weer onderaannemers die specifieke diensten zoals dataopslag of CPU-power leveren. Dit wordt het 'multi-instance' model genoemd (zie figuur 4).

Hoewel de afnemer één contactpunt heeft voor de SaaS-oplossing, namelijk de SaaS-integrator, worden de softwarefunctionaliteiten in feite door meerdere partijen geleverd. Ook de bedrijfsdata zijn verspreid over meerdere locaties, waarbij de data niet noodzakelijkerwijs zijn opgeslagen bij de betreffende softwareleverancier. Steeds meer grote IT-bedrijven bieden tegenwoordig SaaS-diensten aan in de vorm van

Figuur 5 'Multi-integration'-architectuur

een multi-instance-architectuur. In de praktijk zullen grote, internationale ondernemingen evenwel door meerdere SaaS-integrators worden bediend. Bovendien zal een deel van de software, vanwege technische eisen of contractuele verplichtingen, alleen door lokale installaties te gebruiken zijn. Daarom zal een 'multi-integration'-architectuur voor die gevallen van toepassing zijn (zie figuur 5).

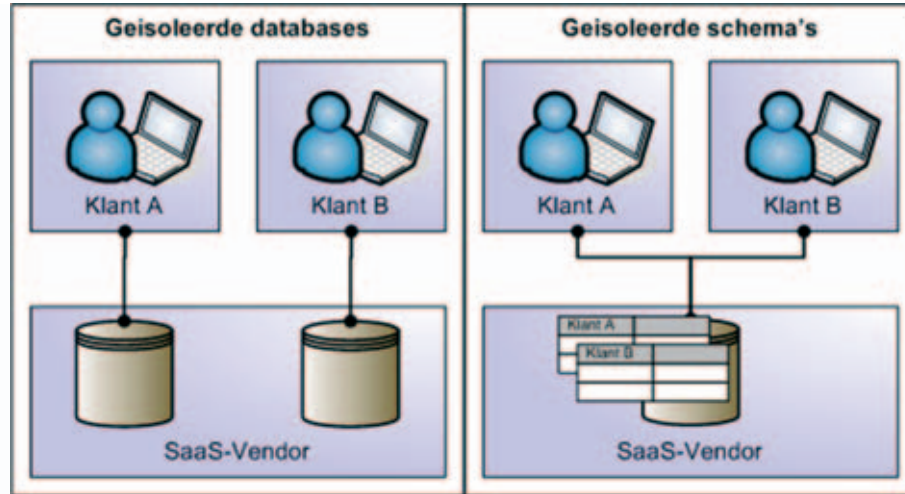
Bij dit model leveren meerdere SaaS-integrators met verschillende onderaannemers een deel van de software-diensten aan. Een deel van de diensten blijft intern. De bedrijfsdata zijn derhalve verspreid over meerdere externe en interne locaties.

Data-architectuur

In principe wordt met gebruik van SaaS de data die horen bij de software extern bij de SaaS-leverancier opgeslagen en beheerd. Interne opslag is technisch mogelijk, maar in de praktijk veelal omslachtig. Het is als lokale opslag van je e-mails met een Gmail-account.

Betreffende de architectuur van de externe opslag van data zijn voor SaaS de volgende drie modellen de meest voorkomende (zie ook figuur 6):

- Geïsoleerde databases, waarbij elke afnemer zijn eigen database bij de leverancier heeft. Andere klanten

Figuur 6 Verschillende data-architecturen van SaaS

- van de leverancier hebben geen toegang tot deze database;
- Geïsoleerde schema's, waarbij de afnemers de database delen, maar ieder zijn eigen schema in de database heeft;
- Gedeelde schema's, waarbij de afnemers niet alleen de database, maar ook de schema's delen. De klant heeft zijn eigen klant-ID in de database.

SUCCES VAN SAAS

Het succes van SaaS hangt samen met het feit dat de bestaande toepassingen waarbij IT-diensten intern worden aangeboden, tegen steeds meer integratie- en beveiligingsproblemen aanlopen, terwijl de kosten nauwelijks meer in de hand te houden zijn. Outsourcing en offshoring hebben de problematiek slechts ten dele opgelost en de beloofde kostenbesparing bleek in de praktijk zelden haalbaar. SaaS biedt in dit perspectief dé ideale oplossing: de hele IT inclusief alle hard- en software kan de deur uit, het beheer wordt opgeheven, alle benodigde softwarediensten worden afgenomen via het internet en de kosten zijn transparant en relatief eenvoudig te beheersen.

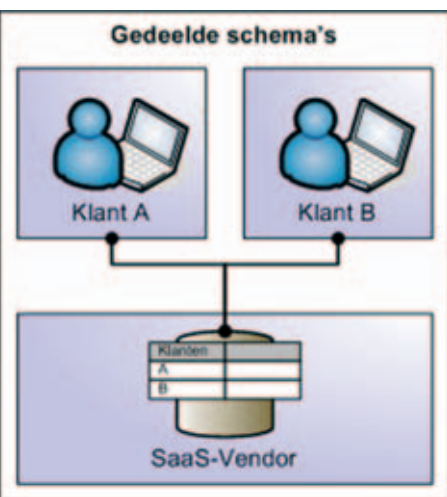
Naast de kostenfactor kent SaaS het theoretisch voordeel dat de onderneming zich echt kan richten op haar kerntaken zonder te worden gehin-

derd of geremd door de interne IT-afdeling. Bovendien is de verwachting dat de SaaS-leverancier door het verkregen schaalvoordeel beter in staat zal zijn om de nieuwste technologieën en beheerprocessen toe te passen ten einde de efficiëntie en effectiviteit van de dienstverlening te verhogen.

Kostenbesparing

Operationele IT-kosten kunnen met SaaS significant worden verlaagd aangezien SaaS geen grootschalige, kostbare en risicovolle implementaties van bedrijfssoftware kent aan de kant van de afnemer – alle installaties staan immers op de servers van de leverancier. Daarbij komen ook alle beheerkosten om de diensten continu beschikbaar te stellen voor rekening van de leverancier. Bovendien kan er flink worden bespaard op hardware en de kostbare benodigheden zoals serverruimtes, koelinstallaties en elektriciteit, aangezien SaaS nauwelijks (server) hardware behoeft aan de kant van de afnemer. Het enige wat de afnemer nodig heeft, is een PC met (veilige) toegang tot het internet. De kosten die aan de klanten worden doorberekend, zijn relatief laag dankzij het verkregen schaalvoordeel en centralisatie van (beheer)kennis en ervaring.

SaaS kent ook het voordeel dat soft-

	'On-premise' software	SaaS
Ontwikkeling	Ontwikkeling (deels) door de interne IT-afdeling	Ontwikkeling door externe software-leveranciers
Aanschaf	Eenmalige aanschafkosten	Geen aanschafkosten
Installatie	Lokale installatie door de interne IT-afdeling	Installatie door de leverancier
Hardware	Lokale hardware	Hardware van de leverancier
Beheer	Beheer door de interne IT-afdeling	Beheer door de leverancier
Gebruik	10-15% van de aanschafkosten per jaar	Periodieke gebruikskosten of 'pay-as-you-go'

Tabel 1 Kostenmatrix van on-premise vs SaaS

wareontwikkeling en -aanpassing grotendeels uit het zicht van de afnemer blijft. Idealiter levert de klant alleen de specificaties en eisen aan waarna de SaaS-leverancier de vernieuwingen/veranderingen doorvoert op zijn eigen IT-omgeving. De enige verplichtingen van de afnemer zijn functionele tests en acceptatie. Hinderlijke updates op PC's behoren daarmee tot het verleden.

Lagere kosten voor softwaregebruik kunnen tot stand komen doordat er niet meer wordt gewerkt met vaste licentiekosten bij aanschaf gevolgd door jaarlijkse gebruikskosten, die meestal tien tot vijftien procent van de aanschafprijzen bedragen. Bij SaaS wordt namelijk alleen het gebruik van de software in rekening gebracht, aangezien de software in bezit blijft van de SaaS-leverancier. Gebruiksabonnementen zijn nog steeds de regel, al raakt 'pay-as-you-go' de laatste jaren in zwang, waarbij de klant betaalt per keer dat de softwaredienst wordt aangeroepen. Ofschoon afhankelijk van de tarieven, is het voordeel van 'pay-as-you-go' dat er alleen wordt betaald voor software die daadwerkelijk wordt gebruikt en onnodige licentiekosten worden voorkomen. Zie tabel 1 voor een vergelijking.

Wel moet worden opgemerkt dat ofschoon de initiële kosten van SaaS aanmerkelijk lager zijn dan bij 'on-

premise' software, de kosten van SaaS door de hele software life cycle constant blijven, terwijl de kosten bij lokale installaties geleidelijk zullen afnemen. Kostenbesparing met SaaS is dus sterk afhankelijk van de duur van de software life cycle en uiteraard van de tarieven. Hoe langer een softwarepakket wordt gebruikt, hoe lager het relatieve voordeel van SaaS is ten opzichte van 'on-premise' software [Dube07].

Businessfocus

Theoretisch gezien is het gebruik van elektronische data bij SaaS transparant, eenvoudig te automatiseren en schaalbaar. Het gebruik van data kan simpel worden bijgehouden aan de hand van gecentraliseerde *monitoring* en *logging* aan de kant van de leverancier. Regelmatig terugkerende, manuele taken kunnen eveneens centraal worden geautomatiseerd door middel van *job scheduling*. Bovendien heeft de afnemer met SaaS de mogelijkheid om het datagebruik uit te breiden of te verminderen zonder aanschaf of afschrijving van databases, hardware en ruimte.

Kortere implementaties van softwarediensten en veranderingen met minimale onderbrekingen alsook een eenduidige toegang tot de applicaties – namelijk via het internet – zorgen voor hogere productiviteit en tevredenheid bij de eindgebruikers. In plaats van verschillende applicatie-

interfaces heeft SaaS namelijk maar één *front-end*: de webbrowser.

Geavanceerde technologie

Minimale opslag van lokale data en centraal geïnstalleerde software kunnen leiden tot een aanzienlijke verbetering van de informatiebeveiliging. De data kunnen door de SaaS-leverancier centraal worden beveiligd met inzet van de meest geavanceerde technologieën, waarbij de datastromen en sessies realtime worden gemonitord. Bovendien zijn ook uitwijkmogelijkheden en noodvoorzieningen bij de leverancier geregeld. De afnemer profiteert op deze manier van de hoge(re) beveiligingsniveaus met gecentraliseerde expertise en ervaring bij de leverancier [Dube07].

'State-of-the-art'-technologieën kunnen ook worden toegepast aan de kant van de SaaS-leverancier. Te denken valt aan energiebesparende datacenters, virtualisatie, *cloud storage* en ESB-technologieën (Enterprise Service Bus). Veelal zijn deze technologieën te duur voor kleinere ondernemingen, terwijl de SaaS-leverancier door zijn schaalgrootte de benodigde investeringen wel kan doen.

Architectuur	Vertrouwelijkheid	Integriteit	Beschikbaarheid
'multi-tenant'	- Inadequaat IAM: foutieve scheiding van gegevens - Onvoldoende netwerkbeveiliging: zwakheden in de verbinding tussen de leverancier en de afnemer	M - Inadequaat IAM: zwakke authenticaties tot de gegevens - Onvoldoende logging en monitoring van gebruik, autorisaties en beveiliging	L - Inadequaat continuïteitsbeheer: zwakke redundantie, backups en uitwijkmogelijkheden - Slecht opgestelde SLA's: onduidelijke, incomplete en/of onrealistische Service Levels
'multi-vendor'	- Inadequaat IAM: foutieve autorisaties tot verschillende diensten van verschillende afnemers - Onvoldoende netwerkbeveiliging: zwakheden in de verbinding tussen de leverancier en de afnemer	M - Inadequaat IAM: zwakke authenticaties tot verschillende diensten van verschillende afnemers - Onvoldoende logging en monitoring van gebruik, autorisaties en beveiliging	L - Inadequaat continuïteitsbeheer: zwakke redundantie, backups en uitwijkmogelijkheden - Slecht opgestelde SLA's: onduidelijke, incomplete en/of onrealistische Service Levels; inconsistente Service Levels tussen verschillende leveranciers
'multi-instance'	- Inadequaat IAM: foutieve scheiding van gegevens bij de integrator - Onvoldoende netwerkbeveiliging: zwakheden in de verbinding tussen leveranciers, integrator en de afnemer - Slechte zonering en demarcaties van het netwerk	H - Inadequaat IAM: zwakke authenticaties tot de gegevens - Onvoldoende logging en monitoring van gebruik, autorisaties en beveiliging - Inadequaat data process management: foutieve verwerking van data/gegevens tussen verschillende diensten	M - Inadequaat continuïteitsbeheer: zwakke redundantie, backups en uitwijkmogelijkheden - Slecht opgestelde SLA's: onduidelijke, incomplete en/of onrealistische Service Levels - Complexiteit van diensten: onvoldoende overzicht/inzicht van gegevens, verwerking en opslag
'multi-integration'	- Inadequaat IAM: foutieve scheiding van gegevens bij de integrator; foutieve autorisaties tot verschillende diensten van verschillende afnemers - Onvoldoende netwerkbeveiliging: zwakheden in de verbinding tussen leveranciers, integrator en de afnemer - Slechte zonering en demarcaties van het netwerk	H - Inadequaat IAM: zwakke authenticaties tot de gegevens bij leveranciers en zwakke authenticaties tot verschillende diensten van verschillende afnemers bij de afnemer - Onvoldoende logging en monitoring van gebruik, autorisaties en beveiliging - Inadequaat data process management: foutieve verwerking van data/gegevens tussen verschillende diensten (intern en extern)	H - Inadequaat continuïteitsbeheer: zwakke redundantie, backups en uitwijkmogelijkheden - Slecht opgestelde SLA's: onduidelijke, incomplete en/of onrealistische Service Levels; inconsistente Service Levels tussen verschillende leveranciers en diensten (intern en extern) - Complexiteit van diensten: onvoldoende overzicht/inzicht van gegevens, verwerking en opslag

Risico's	Omschrijving
L	Lage impact en lage kans van/op schade die is ontstaan als gevolg van beveiligingsincidenten. Of lage impact en gemiddelde kans van/op schade die is ontstaan als gevolg van beveiligingsincidenten en vise versa.
M	Gemiddelde impact en gemiddelde kans van/op schade die is ontstaan als gevolg van beveiligingsincidenten. Of lage impact en hoge kans van/op schade die is ontstaan als gevolg van beveiligingsincidenten en vise versa.
H	Hoge impact en hoge kans van/op schade die is ontstaan als gevolg van beveiligingsincidenten. Of hoge impact en gemiddelde kans van/op schade die is ontstaan als gevolg van beveiligingsincidenten en vise versa.

Tabel 2 Veelvoorkomende gebreken en risiconiveaus per architectuurmodel en legenda

BEVEILIGINGSRISICO'S VAN SAAS

De voornaamste beveiligingsrisico's van SaaS zijn terug te voeren op drie risicogebieden van SaaS:

- + de externe opslag en verwerking van data;
- + afhankelijkheid van het (publieke) internet;
- + de complexiteit van diensten en integratie.

Externe opslag van data

De opslag en verwerking van bedrijfsdata bij de SaaS-leverancier betekent in de eerste plaats dat de potentieel

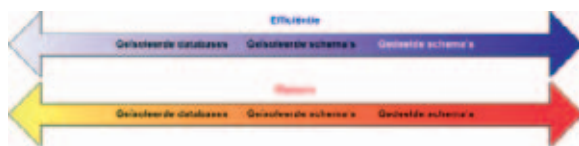
zeer gevoelige en waardevolle data buiten de gecontroleerde zone van de afnemer worden geplaatst, soms zelfs buiten de landgrenzen. De data staan dus op een plek die niet door interne beveiligingsmaatregelen kan worden beschermd. Ten tweede staan de data bij een leverancier die meerdere klanten bedient en in principe één beveiligingsstrategie hanteert voor data van verschillende eigenaren.

De grootste risico's van externe opslag zijn derhalve:

- + verlies van bedrijfsdata als gevolg van incompetent operationele

IT-afdelingen van de leverancier of onderaannemers zoals gebrekkige en/of falende back-ups, dataopslag, redundantie en slecht datamanagement;

- + misbruik of diefstal van bedrijfsdata als gevolg van onvoldoende beveiligingsmaatregelen, inclusief Identity & Access Management¹, zoals:
 - misbruik/diefstal van bedrijfsdata door het personeel van de leverancier of onderaannemers als gevolg van zwakke authenticaties en/of gebrekkige autorisaties;
 - misbruik/diefstal van bedrijfsdata door ongeautoriseerde externe partijen zoals andere afnemers, criminelen of hackers als gevolg van zwakke authenticaties en/of gebrekkige autorisaties;
 - misbruik/diefstal van bedrijfsdata door interne medewerkers als gevolg van gebrekkige functiescheidingen.
- + inbreuk op vertrouwelijkheid van bedrijfsdata door fouten in de beveiliging en/of gebrekkige

Figuur 7 Efficiëntie en risico's van data-architecturen

Geïsoleerde databases		Geïsoleerde schema's		Gedeelde schema's	
Efficiëntie	Risico's	Efficiëntie	Risico's	Efficiëntie	Risico's
L	L	M	M	H	H

Efficiëntie	Omschrijving
L	Veel beslag op technische resources zoals storage, CPU en elektriciteit. Veel beslag op beheercapaciteiten.
M	Gemiddeld beslag op technische resources zoals storage, CPU en elektriciteit. Gemiddeld beslag op beheercapaciteiten.
H	Optimale inzet van technische resources zoals storage, CPU en elektriciteit. Weinig beslag op beheercapaciteiten.

Tabel 3 Efficiëntie en risico's van verschillende architecturen en legenda

- demarcaties (scheidingen) tussen verschillende afnemers;
- non-compliance en andere audit-findings als gevolg van slechte auditabiliteit;
- non-compliance als gevolg van gebrekkige functiescheidingen;
- ongecontroleerd dataverkeer als gevolg van slechte scheidingen van data tussen verschillende SaaS-afnemers en tussen de leverancier en onderaannemers;
- privacy issues als gevolg van onvoldoende assurance om vertrouwelijke en/of persoonsgegevens te beschermen;
- non-repudiation issues als gevolg van onvoldoende authenticatie- en verificatiemechanismen;
- juridische issues indien de data buiten de landsgrenzen komen.

De genoemde risico's zijn evenwel sterk afhankelijk van de SaaS-architectuur en de data-architectuur tussen de afnemer en de leverancier. Wat betreft de SaaS-architectuur zijn

het aantal verschillende leveranciers en de complexiteit de belangrijkste factoren. Meer leveranciers betekent meer interfaces tussen de afnemer en de SaaS-leveranciers, waardoor de kans op gebreken toeneemt. Daarnaast zal een eenvoudig 'multi-tenant' doorgaans beter te controleren zijn en daarom minder risico's met zich meebrengen dan een complexe 'multi-integration'-architectuur. In tabel 2 staan de veelvoorkomende gebreken, die relevant zijn voor alle SaaS-architecturen, beschreven met het bijbehorend risiconiveau voor de betreffende architectuur. Hoe complexer de architectuur is vanuit het perspectief van de klant, hoe hoger het risiconiveau wordt (zie tabel 2).

Wat betreft de data-architectuur zijn de relatief dure maar veiligere geïsoleerde databases minder riskant dan de goedkopere modellen, waarbij de database of zelfs de schema's worden gedeeld. Ook hierbij gaat de regel op dat hogere efficiëntie ten

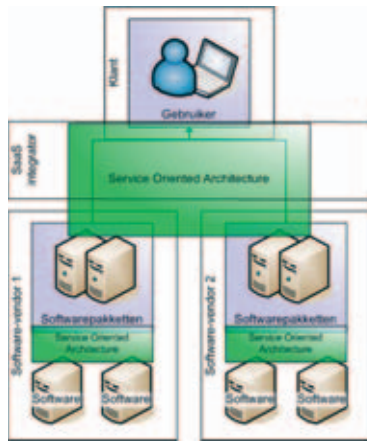
koste gaat van informatiebeveiliging (zie figuur 7).

Als de data-architecturen betreffende de efficiëntie en risico's worden gemapped, krijgen we de volgende matrix (zie tabel 3).

In de matrix is te zien dat efficiëntie het hoogst is bij gedeelde schema's, waarbij verschillende afnemers zowel de database als het schema delen. Door de relatieve 'openheid' van deze optie alsook de onderlinge afhankelijkheid in beschikbaarheid, integriteit en vertrouwelijkheid van data kennen gedeelde schema's ook de hoogste risico's inzake informatiebeveiliging.

Afhankelijkheid van het internet

De continuïteit en beschikbaarheid van SaaS steunt voor een belangrijk deel op de beschikbaarheid en performance van het (publieke) internet. Deze afhankelijkheid kan ertoe leiden dat een storing of defect aan het

Figuur 8 SaaS op basis van SOA

internet de hele bedrijfsvoering stillegt. Recente storingen op het internet, zoals die bij het webknooppunt AMS-IX en de beruchte kabelbreuk in de Middellandse Zee, hadden tot gevolg dat bedrijven die afhankelijk waren van SaaS in enkele gevallen dagenlang geen productie konden draaien. Er bestaan weliswaar technische mogelijkheden om (korte) onderbrekingen in de connectie te overbruggen of om sessies periodiek te laten synchroniseren, maar een langdurige storing van het internet betekent geen software en, veel ernstiger, geen toegang tot de bedrijfsdata! Een bijkomend punt is dat niemand het internet 'bezit' waardoor het buitengewoon moeilijk is om verantwoordelijke/aansprakelijke partijen aan te wijzen in geval van storingen. De fysieke afstand tussen de gebruiker en de IT-afdeling over het internet kan nadelig zijn voor de performance. Vaste bandbreedtes zijn meestal wel te regelen, maar ook dan is de afnemer afhankelijk van de vele knooppunten op het internet en de snelheid van het netwerk bij de leverancier.

Daarnaast is het (publieke) internet het domein van iedereen inclusief degenen met kwade bedoelingen. Niet alleen is het onderscheppen of omleiden van het dataverkeer relatief eenvoudig, de gebruikte protocollen zijn in veel gevallen slecht beveiligd.

Denial of Service aanvallen, Data Ransoming en malware-installaties komen steeds vaker voor en zijn uiteraard niet exclusief voorbehouden aan 'on-demand' diensten. Het probleem is wel dat de constante dienstverlening met de bijbehorende data over het publieke internet wel het risico op aanvallen van en misbruik door criminelen op het web aanzienlijk vergroot [Zant07]. Ook de actuele problematiek van zwakheden in de DNS-structuur is mogelijk van invloed op SaaS, aangezien de SaaS-gebruikers door criminelen eenvoudig kunnen worden omgeleid naar clandestiene en/of vervalste websites. Eventuele zwakheden in de wereldwijde architectuur van het internet kunnen daarom verregaande gevolgen hebben voor online diensten, zeker als patches laat worden uitgebracht of niet worden geïnstalleerd.

Dit in ogenschouw nemend, kunnen de volgende beveiligingsrisico's worden geïdentificeerd (zie tabel 4):

- ♦ discontinuïteit/onbereikbaarheid van diensten en data in geval er geen verbinding is tot het internet;
- ♦ slechte beschikbaarheid van softwarediensten als gevolg van storingen op het internet;
- ♦ verlies van data als gevolg van storingen op het internet;
- ♦ slechte beschikbaarheid van softwarediensten over het internet als gevolg van geografische beperkingen;
- ♦ verlies/misbruik/diefstal van data als gevolg van inadequate (netwerk) beveiliging door onder meer:
 - onderschepping van het dataverkeer;
 - denial-of-service-aanvallen;
 - data ransoming;
 - malware-installaties.
- ♦ verlies/misbruik/diefstal van data als gevolg van zwakheden in de architectuur van het internet.

Complexiteit van diensten en integratie
Integratie met bestaande, interne IT-diensten evenals tussen verschillende SaaS-leveranciers en integrators kan grote integratieproblemen

met zich meebrengen en de complexiteit vergroten.

Deze complexiteit geldt ook voor de beveiligingsmechanismen en -strategieën. Niet alleen zal er sprake zijn van meerdere oplossingen waarvoor geldt dat de keten net zo sterk is als de zwakste schakel, de integratie van beveiliging leidt vaak tot compatibiliteitsissues en onduidelijke verantwoordelijkheden. SaaS-leveranciers hebben meestal hun eigen methoden om het dataverkeer en data te beveiligen welke vooralsnog niet zijn gebonden aan algemeen geaccepteerde normen. Hierdoor is integratie zowel voor de integrator als de afnemer bij een 'multi-integration'-architectuur een complicerende factor.

Open standaarden aangaande informatiebeveiliging zoals SAML, XML Encryption en WS-Security worden steeds vaker toegepast, maar deze standaarden zijn nog lang niet uitgekristalliseerd. Integratie tussen verschillende softwarepakketten binnen SaaS en tussen verschillende leveranciers komt steeds vaker conform de principes van SOA (Service Oriented Architecture) tot stand (zie figuur 8). Hierbij worden de verschillende diensten (services) aan elkaar gekoppeld en aangeboden via een ESB (Enterprise Service Bus). Helaas is het beveiligingsmodel voor SOA nog net zo onvolwassen als dat van SaaS en kent het model grote beveiligingsrisico's met name op het gebied van authenticatie en autorisatie tot de softwarediensten [Chun07].

Aangaande de complexiteit kunnen derhalve de volgende risico's worden geïdentificeerd (zie figuur 9):

- ♦ verlies of verzwakking van beveiligingsmechanismen als gevolg van beperkingen in de integratie tussen verschillende SaaS-oplossingen en/of tussen de nieuwe SaaS-oplossing en de bestaande IT-omgeving;
- ♦ slechte aansluiting van de gestandaardiseerde beveiligingsprocessen van de integrator op de bedrijfsspecifieke processen van de afnemer;
- ♦ complexiteit van de IT-omgeving

Bedreigingen	Vertrouwelijkheid	Integriteit	Beschikbaarheid
Discontinuïteit/onbereikbaarheid van diensten tot het Internet	L	L	H
Storingen op het Internet	M	M	H
Geografische beperkingen	L	L	M
Onderschepping dataverkeer	H	H	M
Denial of service	L	L	H
Data ransoming	L	L	H
Malware-installaties	H	H	M
Zwakheden in de Internet-architectuur	H	H	H

Tabel 4 Bedreigingen van het internet

als gevolg van vele en/of aangepaste interfaces, connecties, koppelingen en (meta)directories:

- moeilijkheden bij het uitvoeren van *security changes*;
- complexe *root-cause* analyses bij beveiligingsincidenten;
- * beveiligingslekken en onduidelijke verdeling van verantwoordelijkheden inzake informatiebeveiliging als gevolg van deze complexiteit.

MITIGERENDE MAATREGELEN

Externe opslag van data

Om de risico's aangaande vertrouwelijkheid en integriteit van data te kunnen mitigeren dient te allen tijde duidelijk te zijn waar de data zich bevinden, wie de data beheert en hoe de datastromen precies lopen. Het in kaart brengen van deze informatie blijkt in de praktijk een zeer ingewikkelde onderneming voor de afnemers én de leveranciers. In veel gevallen weten de leveranciers zelf nauwelijks hoe het dataverkeer loopt tussen hen en hun onderaannemers [Thoo07]. Bovendien moet een dergelijk overzicht voortdurend worden bijgewerkt waarbij de vraag rijst wie het eigenaarschap van dit overzicht op zich moet nemen, de Service Manager aan de kant van de afnemer of de SaaS-leverancier(s)?

In ieder geval vergen de volgende drie zaken de hoogste aandacht van de

afnemer, opdat de vertrouwelijkheid en integriteit van bedrijfsdata zijn gewaarborgd:

- * Eisen en standaarden inzake bedrijfsdata (data policy) dienen voor de gehele dataketen in en buiten de organisatie te gelden. SaaS-leverancier/integrator dient zich te committeren aan deze eisen en standaarden, evenals zijn onderaannemers.
- * Verantwoordelijkheden en aansprakelijkheden dienen duidelijk te worden gedefinieerd en belegd. Hierbij moeten alle actoren van de dataketen betrokken worden.
- * Er dienen periodieke controles plaats te vinden om het beveiligingsniveau te beoordelen voor de gehele dataketen.

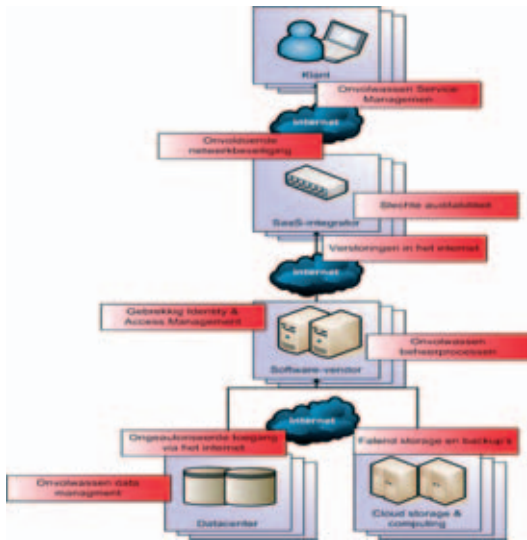
De belangrijkste bedrijfsdata zouden in ieder geval altijd bereikbaar moeten zijn voor de afnemer. Een kopie van deze data zou dan lokaal opgeslagen moeten worden waarmee eigenlijk één van de uitgangspunten en voordelen van SaaS, namelijk dat alle data bij de externe leverancier worden opgeslagen, teniet wordt gedaan. Bovendien zal dit het netwerkverkeer negatief beïnvloeden. Duidelijke criteria ten aanzien van de waarde van de bedrijfsdata waarbij een klein deel van de data lokaal wordt bewaard is daarom een goed uitgangspunt. Beveiliging dient over de gehele data-

keten aan de eisen van de afnemer te voldoen. Ook hierbij is de vraag relevant of de leverancier moet voldoen aan de (verschillende) eisen en standaarden van de afnemers of zelf de eisen en standaarden moet voorleggen die acceptabel zijn voor alle afnemers.

Voor de handhaving van functiescheidingen en gecontroleerde autorisaties is een goed ingericht Identity & Access Management (IAM)¹ van essentieel belang. Ook hierbij is de vraag waar de verantwoordelijkheden liggen en wie het beheer van de IAM-tooling op zich moet nemen, de afnemer of de leverancier? IAM aan de kant van de afnemer heeft als voordeel dat de onderneming zelf 'in control' blijft over toegang tot zijn data, maar zal vanwege de veelheid aan software agents en connectoren op zijn systemen in de praktijk onwerkbaar zijn voor de SaaS-leverancier die meerdere klanten moet bedienen. IAM aan de kant van de leverancier heeft als voordeel dat vanaf één centraal punt alle toegang wordt geregeld voor meerdere afnemers, maar deze oplossing zal hoogstwaarschijnlijk niet voldoen aan alle klanteisen [Cser08].

Afhankelijkheid van het internet

Storingen op het internet zijn helaas te onvoorspelbaar voor wat betreft ■

Figuur 9 Potentiële kwetsbaarheden van SaaS in de praktijk

de impact en duur om goede preventieve maatregelen voor te treffen. Het is daarom verstandiger om met de leverancier duidelijke afspraken te maken over verantwoordelijkheden en taken in geval van storingen. Het is voor de leverancier van belang dat alle mogelijke knelpunten en beperkingen in kaart worden gebracht opdat bij storingen de juiste repressieve maatregelen in werking treden. In ieder geval dient de afnemer zich te verzekeren van voldoende beveiligde webbrowsers en verbindingen; werknemers mogen alleen gebruik maken van de SaaS-diensten vanaf beveiligde en gecontroleerde PC's over beveiligde netwerken.

Complexiteit van diensten en integratie
Om de complexiteit van de IT-omgeving niet te vergroten met SaaS kan de afnemer een SaaS-oplossing kiezen die voldoet aan de volgende eisen:

- + eenvoudige integratie met de bestaande IT-omgeving;
- + gebaseerd op open standaarden;
- + transparante architectuur;
- + hoog volwassenheidsniveau van IT-beheer en governance, en indien mogelijk aansluitend op de processen van de afnemer.

In gevallen dat er niet kan worden voldaan aan deze eisen, dient de afnemer in ieder geval een goed overzicht te hebben van de complexiteit, de risico's en de netwerkzones. Ook dient de SaaS-omgeving periodiek te worden gecontroleerd op beveiligingsrisico's.

Goed opgestelde SLA's over informatiebeveiliging zijn eveneens een voorwaarde. Voor de Security Officer of de betreffende Service Manager van de afnemer geldt dat met de leverancier duidelijke afspraken worden gemaakt over onder meer:

- + standaarden en policies;
- + beveiligingseisen;
- + security-processen en procedures,
- + inclusief de taken en verantwoordelijkheden;
- + IAM;
- + datamanagement;
- + continuïteit en uitwijk;
- + *logging, monitoring en auditing.*

De volledige aansprakelijkheid leggen bij de SaaS-integrator voor wat betreft de taken en verantwoordelijkheden van zijn onderaannemers kan het werk bij de afnemer vereenvoudigen, maar daarmee worden de risico's niet gedekt. Proces- en governance-modellen die deze leemte in IT Service Management dekken, hebben voornamelijk hun nut niet bewezen. De praktijk leert ieder geval dat 'klassieke' best practices zoals ITIL v2 en Cobit lang niet alle beveiligingsaspecten van SaaS omvatten [Turn03].

Als uitgangspunt voor procesinrichting kan evenwel het SaaS-referentiemodel van KPMG worden gebruikt (zie figuur 10). Dit model geeft de verantwoordelijkheden van de afnemer, de leverancier alsook de gezamenlijke verantwoordelijkheden weer. Afhankelijk van de situatie kunnen de afgebeelde hoofdprocessen specifiek worden ingericht en gedetailleerd. In ieder geval biedt dit model een indicatie van welke processen kunnen worden uitbesteed, maar ook welke beslist binnen de eigen organisatie moeten worden gehouden. Te allen tijde, dus ook met SaaS dient de afnemer aan adequaat risicobeheer inclusief het beveiligingsdeel

te doen aangezien elk model zijn specifieke risico's kent. De praktijk leert ook dat processen zoals Business Process Management en Demand Management die specifieke kennis, ervaring en nauwe binding met de rest van de organisatie vergen zich nauwelijks lenen voor uitbesteding. [Chun08].

Als we nu de belangrijkste mitigerende maatregelen afzetten tegen de belangrijkste risicogebieden krijgen we de matrix zoals afgebeeld in tabel 5.

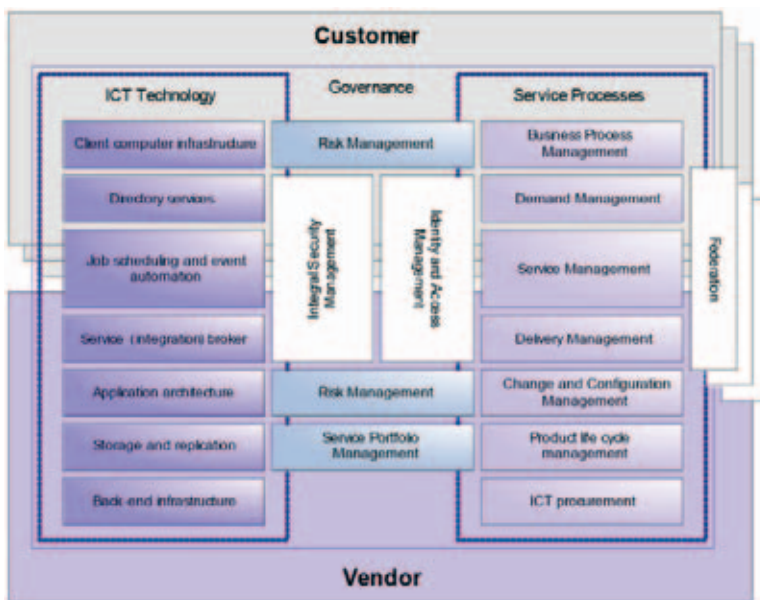
CONCLUSIE

Waar kansen zich voordoen, ontstaan ook risico's. SaaS biedt grote kansen voor organisaties die streven naar betere kostenbeheersing, sterkere businessfocus en schaalbare IT-diensten. De aantallen leveranciers en mogelijkheden zijn inmiddels groot genoeg om een heel softwareportfolio van de onderneming als SaaS af te nemen. De praktijk leert echter dat SaaS in zijn stormachtige ontwikkeling ook de nodige beveiligingsrisico's met zich heeft meegebracht die de verwachte baten teniet kunnen doen. Externe dataopslag, sterke afhankelijkheid van het internet en complexiteit van diensten en integratie zijn de voornaamste risicogebieden van SaaS, waartegen met bestaande kennis en middelen voldoende te bewapenen valt. Het is dan wel van belang dat de relevante risico's voor de gehele dataketen van de dienst in kaart worden gebracht. Juist dit punt blijkt in de praktijk bij veel afnemende organisaties én SaaS-leveranciers onvoldoende onder controle te zijn.

Terwijl de softwarediensten en operationele activiteiten verplaatst kunnen worden naar de SaaS-leverancier, zal SaaS in principe niet het risiconiveau van de afnemer verlagen. Om optimaal te kunnen profiteren van SaaS is het derhalve essentieel om de juiste mitigerende maatregelen te treffen alvorens er wordt overgegaan tot implementatie van dit veelbelovend model. ■

Risicogebied	Mitigatie	Type maatregel
Externe dataopslag, complexiteit	Volledig geïmplementeerd Identity & Access Management	Preventief, detectief
Externe dataopslag	Data policy over de gehele dataketen	Preventief, correctief, repressief
Externe dataopslag, afhankelijkheid Internet	Business Continuity Management met nadruk op beschikking en toegang tot de bedrijfsdata	Correctief, repressief
Complexiteit	Inzicht in complexiteit inclusief risicotaxatie en zonerings van het netwerk	Preventief
Externe dataopslag, afhankelijkheid Internet, complexiteit	Periodieke audits en security assessments	Preventief, detectief
Externe dataopslag, afhankelijkheid Internet	Voldoende beveiligde verbinding tot de diensten	Preventief, detectief
Externe dataopslag, afhankelijkheid Internet, complexiteit	Goed opgestelde SLAs	Preventief, correctief, repressief
Externe dataopslag, afhankelijkheid Internet, complexiteit	Logging en monitoring	Preventief, detectief

Tabel 5 Mitigerende maatregelen

Figuur 10 KPMG's referentiemodel voor SaaS

Literatuur

[Card05] Rui Cardoso & Mário Freire, *Security Vulnerabilities and Exposures in Internet Systems and Services*, Universidade de Beira Interior, Idea Group Inc., 2005.

[Carr08] Nicolas Carr, *The Big Switch: Rewiring the World, from Edison to Google*, 2008.

[Chun07] Mike Chung, *De beveiligingsproblematiek rond Service Oriented Architecture*, Banking & Finance, november 2007.

[Chun08] Mike Chung, *Software-as-a-Service. Opportunities and Risks of SaaS*, KPMG ITA ISC, mei 2008.

[Cser08] Andras Cser & Jonathan Penn, *Identity Management Market Forecast: 2007 to 2014*, Forrester, februari 2008.

[Desi07] Roberto Desisto & Raymond Paquet, *Learn the Economic Advantages of a Pure SaaS Leverancier*, Gartner Research, oktober 2007.

[Dube07] Abhijit Dubey & Dilip Wagle, *Delivering Software as a Service*, McKinsey Quarterly, mei 2007.

[Isfd05] *Disappearance of the Network Boundary*, Information Security Forum, ISF Digest 2005.

[Kouw07] Fred Kouwenberg, *Software-as-a-Service*, Tooling event 2007.

[Maiw07] Eric Maiwald, *SaaS for Collaboration and Content: A Smart Move or an Invitation to Disaster?*, Burton Group, 2007.

[Thoo07] Eric Thoo, *Safeguarding Information When Using SaaS*, Gartner Research, november 2007.

[Turn03] Mark Turner, David Budgen, Pearl Brereton, *Turning Software into a Service*, IEEE Computer Society, 2003.

[Zant07] Arjen van Zanten & Ronald Heil, *Het ICT-Netwerk. Waar ligt de grens?*, Compact 2007/2.

Websites

[Aspf08] www.aspforum.nl

Noot

1. Identity & Access Management (IAM) is het complex van systemen en processen die ervoor zorgdragen dat op een efficiënte en betrouwbare wijze toegang tot (ICT-)objecten worden beheerd. Gebruikersbeheer, authenticatiebeheer en autorisatiebeheer vormen onder meer de hoofdcomponenten van IAM.

Dr. Mike Chung is manager bij KPMG Advisory in Amstelveen en is specialist op het gebied van nieuwe architectuurmodellen waaronder SaaS en SOA (Service Oriented Architecture). Daarnaast is hij binnen KPMG één van de serviceleiders aangaande Open Source oplossingen. Mike Chung is een veelgevraagd spreker op congressen en seminars. Hij publiceert regelmatig over uiteenlopende ICT-onderwerpen in verschillende vakbladen.